

Leerkrachten moeten de genderstereotiepen ter discussie stellen

Het personeel in voorzieningen voor jonge kinderen maakt vaak een onderscheid tussen jongens en meisjes op een manier die de genderstereotiepen versterkt. **Emilie Stendhal** beschrijft hoe het probleem in Zweden meer en meer onder de aandacht komt.

“Als een jongetje komt aandragen met een wandelwagen, dan zeggen volwassenen iets in de stijl van ‘vroem vroem... is dit je nieuwe auto?’. Maar als een meisje met dezelfde wandelwagen speelt, zou het kunnen dat de volwassene wat stiller gaat praten en fluistert: ‘Oh, is dit je vriendin Sonja? Slaapt ze? Moeten we wat stiller praten?’. We stimuleren empathie en rollenspel bij meisjes. Waarom zouden we dat ook niet doen bij jongens?”, vraagt kleuteronderwijzeres Carina Carlén zich af.

In heel wat voorschoolse voorzieningen in Zweden (die kinderen van 1 tot 5 jaar opvangen) is er alsmear meer aandacht voor de cruciale rol die volwassenen spelen bij het versterken of creëren van genderstereotiepen. Sinds de vroege jaren negentig lopen er projecten waarin het personeel van de voorziening leest en discussieert over gendertheorie. Ze observeren hun eigen werk en omgeving. De resultaten worden daarna geanalyseerd en brengen soms veranderingen teweeg. Speelgoedjes krijgen een nieuwe plek, de routine wordt bijgestuurd, de kinderen komen in kleinere groepen terecht. Maar in hoofdzaak gaat het om een verandering van attitude. “Het zit diep in ons ingebakken dat kinderen benaderd moeten worden volgens hun geslacht. Daarom moeten we bewust werken aan gelijkheid en meer aandacht besteden aan het thema ‘gender’ binnen de opvangvoorzieningen. Zo

kunnen alle kinderen zich als individuen ontwikkelen”, aldus Carina Carlén.

Veel aandacht in de media

Een aantal van deze projecten hebben de voorbije jaren media-aandacht gekregen. Het bekendste is misschien dat van Tittmyran en Björntomten in Gävle. Door de interactie met kinderen te filmen, ontdekte het personeel dat

ze anders omgingen met jongens dan met meisjes. Ze kozen daarom voor de “compenserende pedagogie”. De kinderen werden volgens geslacht in een groep ingedeeld, waar ze op verschillende manieren ondersteuning kregen. Deze grensverleggende projecten hebben heel wat anderen geïnspireerd. In 2003 stelde de regering een commissie aan die gelijkheid in de voor-

schoolse opvang moest bevorderen. Gedurende drie jaar verzamelden de leden informatie over hoe verschillende voorzieningen gelijkheid bevorderen en hoe gendertheorie wordt toegepast en aangeleerd in de opleiding

Mooie meisjes, stoere jongens – hoe kinderen zichzelf bekijken

Eén project dat de steun kreeg van het comité was dat van “I-or” in Stockholm, een voorziening voor 15 kinderen, waar Carina Carlén met twee

ren?”, vraagt Carina zich af. We kunnen inderdaad aan kinderen vertellen dat ze er goed uit zien, maar de echte boodschap is dat ze er goed uitzien zoals ze zijn. We willen hen een gevoel van eigenwaarde bijbrengen dat niet alleen afhangt van uiterlijke kenmerken.” Leerkrachten geven, of ze het nu willen of niet, een aantal waarden, attitudes en ideeën door aan kinderen. “Daarom waren de gesprekken in het begin zo belangrijk! We konden een mening vormen en ons meer bewust worden van wat en hoe we het doen. Uiteindelijk gaat het om zaken die je relatief makkelijk kunt veranderen.”

Creatieve leerkrachten kunnen allerhande materiaal gebruiken

Het streefdoel bij “I-or” is nooit geweest om alle kinderen gelijk te maken; het is het individu dat telt. Het gaat erom kinderen een brede keuze aan te bieden, en bijgevolg hoeven er geen speelgoedjes of boeken verplaatst te worden. Een paar dingen toevoegen kan al volstaan. Carina haalt een nieuwe stapel boeken van de plank. De hoofdrolspeelsters zijn meisjes – dat ontbrak toen het personeel een inventaris van de beschikbare literatuur maakte. Hetzelfde fenomeen deed zich voor in heel wat verhaaltjes, liedjes en gedichtjes: de meeste gaan over mannelijke hoofdrolspelers. Soms zal een keerkracht de “hij” in een “zij” veranderen of omgekeerd – zoals bij die keer dat een prins niet kon slapen omdat er een erwt verborgen zat onder zijn matras.

Gelijkheid bevorderen is democratie bevorderen

Carina vindt dat het genderproject al positieve resultaten heeft geboekt. Zowel jongens als meisjes merken het, en de jonge kinderen hebben vandaag ook meer inspraak. Zo hebben de leerkrachten bijvoorbeeld de ‘stophand’ geïntroduceerd: het gebaart dient voor een kind dat aandacht vraagt. Het

collega's werkt. Ze startten een gender- en democratieproject in samenwerking met twee genderpedagogen (zie kader). Zoals in heel wat andere opvangvoorzieningen begonnen Carina en haar team met discussiegesprekken. Vragen als “wat is gelijkheid?” en “wat is gender?” kwamen aan bod. Op verschillende tijdstippen mochten er ook ouders aan de gesprekken deelnemen. Het personeel bezocht andere voorzieningen die al rond gelijkheid werkten, voor ze de interactie met hun eigen kinderen verder analyseerden. Ze ontdekten al gauw dat er heel wat werk verzet moest worden, als ze de gelijkheid tussen jongens en meisjes wilden bevorderen. “We beseften bijvoorbeeld dat de meisjes vaak als helpers en assistentes werden benaderd, en dat we ze stimuleerden door te zeggen hoe mooi en goed ze waren.”

“Maar wat brengen opmerkingen als ‘je ziet er beeldig uit in det nieuwe kleedje’ en ‘je ziet er stoer uit met dat T-shirt’ op lange termijn over op kinde-

van leerkrachten. Ze subsidieerden allerhande projecten. De commissie ging ook na waarom er zo weinig mannen in deze sector werken (in Zweden nauwelijks 2 à 3 procent) en hoe er meer gerekruteerd zouden kunnen worden. Toch lag de nadruk vooral op het werk met kinderen, en niet op de werving van mannen.

teken wijst erop dat zijn/haar verzoek opgemerkt is en dat hij/zij zo meteen aan de beurt mag. “Het gaat er niet om de hand van de kinderen weg te duwen. Via een klein gebaar maken we duidelijk dat we hen opgemerkt hebben, zodat de anderen ook hun zin kunnen afmaken. We streven ernaar om elk kind een goed en veilig gevoel te geven, zodat het zich laat horen en een eigen positie inneemt. In zekere zin is het bevorderen van gelijkheid, het bevorderen van democratie.”

De projectfondsen zijn uitgeput, maar “I-or” heeft een netwerk rond gelijkheid uitgebouwd met tien andere opvangvoorzieningen om de discussie verder te zetten. Er zijn meerdere vergaderingen per jaar om te overleggen, ideeën uit te wisselen, gastsprekers uit te nodigen en inspiratie op te doen. Elke opvangvoorziening moet haar eigen methodes ontwikkelen. Volgens Carina is het belangrijk dat ze beseffen, dat dit enige tijd vergt. “We beseffen vaak dat we net iets gezegd of gedaan hebben dat niet strookt met de manier waarop we willen werken. Dat bewijst dat we niet over één nacht ijs mogen gaan: het is een traag en langdurig engagement.”

Emilie Stendahl is freelance journalist.
emilie.stendahl@gmail.com

Nog een lange weg af te leggen

Het is moeilijk om in te schatten hoeveel opvangvoorzieningen rond gender en gelijkheid werken. De commissie ontving zo’n 300 projectaanvragen en subsidieerde er 34, waarbij in totaal 110 voorzieningen in heel Zweden betrokken waren. Dit bewijst dat de interesse uit alle hoeken komt, maar

Genderpedagogen

Er zijn vandaag ongeveer 300 genderpedagogen aan de slag in Zweden. Het gaat om leerkrachten die zich gespecialiseerd hebben in genderstudie en die de stereotiepen via hun werk specifiek in vraag gaan stellen. De regering was zich bewust van de behoefte aan meer aandacht voor genderthema’s binnen school en voorschoolse voorzieningen. Ze nam daarom het initiatief om deze pedagogen en leerkrachten op te leiden. Alle leeftijden werden uitgenodigd op een universiteitsopleiding die tien weken duurde, onder de noemer ‘Fundamentele waarden, gelijkheid en gender’. Het streefdoel, minstens één genderpedagoog in elke gemeente tegen 2004, werd niet bereikt. Amper 138 van de 290 Zweedse gemeenten hebben er een.

enkel een klein segment van de 9000 opvangvoorzieningen aanspreekt.

Er is nog heel wat werk te doen, zo stelt de commissie in haar slotrapport. Het benadrukt dat het bevorderen van gelijkheid tussen jongens en meisjes geen optie is, maar een verplichting die voortvloeit uit internationale conventies (met inbegrip van het UNCRC – zie inleiding van deze Kinderen in Europa) en het Zweedse curriculum voor voorschoolse opvangvoorzieningen. Het curriculum omschrijft de opdracht zo: “De manier waarop volwassenen reageren op jongens en meisjes, alsook de eisen en verwachtingen die men aan kinderen stelt, dragen bij tot hun waardering van genderverschillen. De voorschoolse opvang moet net de traditionele genderpatronen en genderrollen counteren. Meisjes en jongens moeten hier dezelfde kansen krijgen om hun vaardigheden te ontwikkelen en verkennen, zonder dat een stereotiepe genderrol hen daarin afremt.”